

och svåra tider

garen som kom till Njallats i slutet av 1800-talet. Han sägs ha fått 23 barn. Nära hälften av barnen dog innan de hunnit bli stora. Ett barn ramlade in i elden, en femmånaders pojke dödades av pigan som inte såg lillen som låg i ett varmt hörn vid öppna spisen, utan råkade trampa ihjäl honom.

– Det är väldigt intressant att försöka förstå hur de här människorna levde, och hur de arbetade i sitt anletes svett, säger Bosse Johansson medan han bladdrar och visar på bokens huvudspår.

Livet före traktorn var tufft. Hög barnadödlighet. Sjukdomar, svält och fattigdom. Allt detta var vardagsmat för de som befolkade bygderna. Ovanpå det kom perioder av krig som drog med sig död och förintelse. Inte bara att många män rekryterades och försvann från gårdarna.

Eller att soldaterna dog som flugor i fältsjuka, män som aldrig mer skulle komma hem. Författaren vill också lyfta fram alla knektänkor som lämnades kvar medellösa. Kvinnor som ofta fick gå och tigga.

”Äger varken häst eller ko”, ”hustrun sitter med fem barn i största fattigdom” eller ”änka i största armod, kan intet betala”. Livkompaniets lista på drabbade löper sida efter sida.

Och Johan Larssons hustru från Boden sitter kvar med sju små barn. Han kommer inte hem mer. Veden kanske var på väg att ta slut. ”Hafwer 2 koor”, nämner livkompaniet åter. Hur det gick för henne vet vi inte, men vi vet att hennes situation inte på något sätt var unik. Mängder av liknande kvinnoöden har Bosse Johansson hittat i arkiven, som vi får ta del av i hans bok.

– Hältekonungar, nej det vill jag sätta inom citationstecken, säger han och menar att officerarna minnsann fick sina krigsbyten och blev

»Soldaterna dog ju oftare av fältsjuka, i dysenteri och diarré, än på slagfältet«

adelsmän. Men de meniga hade ett rent helvete.

Och under kriget 1808-1809 var det ett 150-tal soldater som dog bara i Alvik. Men följden blev också att smittsamma sjukdomar spreds och dödade även tio procent av lokalbefolkningen.

– Soldaterna dog ju oftare av fältsjuka, i dysenteri och diarré, än på slagfältet.

På ett sätt är det alltså en ganska dyster bild som historien bär med sig om nybyggjarlivet i Norrbotten. I början av 1900-talet fick många nog av alla umbäranden och all fattigdom. En betydande andra utvandringssvåg till Amerika startade. Det är i alla fall vad Bosse Johansson kommit fram till i sina efterforskningar.

Men många kom tillbaka ganska snart. Det var inte så rosenkimerande på andra sidan Atlanten, inte minst när depressionen slog

Familjen Carbin från Rosvik 1889.

till i USA på 20-talet med hög arbetslöshet och tuffa förhållanden även där.

Och det här med att människor kom tillbaka från Amerika kanske det också ska ses allegoriskt.

– Det känns viktigt att lyfta fram nybyggjarlivets positiva sidor, säger Bosse Johansson som vill se boken som en hyllning till alla de strävsamma människor som lade grunden till välfärdslandet Sverige.

En värme och en kärlek finns inbakad i umbärandena, det märks.

Men boken innehåller annat också. Mer kuriöst, men nog så intressant, är kapitlet i boken om gamla och ouppklarade mord i våra trakter. Exempelvis blev Esaias Thomason skjuten vid sin laxpata i Järämä tidigt en sommarmorgon 1761. Kulan går in genom ett revben, viker av och stannar i höften. Blod väljer ut ur munnen. Förmodligen är tarmarna genomborrade av kulan. Han överlever mer än ett dygn efter attacken, men dör sedan. Förövaren hittas aldrig.

Liket i Bjökvattnet 1929 är ett annat ouppklarat dråp, där offret aldrig identifierades. Mördaren åkte heller aldrig fast.

– Jag använder dessa berättelser för att kunna skriva om människorna och hur de hade det, ursäktar sig Bosse Johansson som inte vill verka spektakulär i sitt uppmärksammande av de grova våldsbrotten.

Med rötterna i Hedensbyn utanför Överkalix känner han ett varmt engagemang för bygdens historia. Det är egentligen hans enda förkla-

ring till varför han lägger ner själ och hjärta i dessa bokprojekt. Det här är ju hans tredje bok. Tidigare har han skrivit *Flottare med färg* och *Dit vägarna bär*.

– Men det är orättvist och dumt att man låter inlandet utarmas, säger han.

Miljarder kronor har hämtats från Norrbotten, skogen och vattnet. Men så lite kommer tillbaka. Och nu är det här en avfolkningsbygd. Bara gamlingarna blir kvar. Allt riskerar att bli bortglömt, försvunnet, övervuxet och saknat av ingen. Handsågarna ligger kvar på marken och rostar, dolda av sålgarnas lövverk och brokiga rötter. Därför är det så viktigt att plocka upp minnena medan de ännu finns kvar och skriva en sådan här bok, menar Bosse Johansson.

– Om inte jag berättar om vår historia kanske ingen annan gör det. Det här är mitt folk, och jag är en av dem.

PELLE LINDBLOM

Flaskor fyllda med frätande svavelsyra

Fast numera får man taxi med trepunktsbälten, till och med i baksätet. Om man inte vill vara osvensk och dum förstås och åker utan bara för att känna sig lite crazy. Nån ska ju betala för det där också, att det blir mer normaliserat, eller mer modernt.

Annars retar jag mig mer på det här med att semestern i huvudsak kretsar kring vätskor. För nåt flytande får man ju som bekant inte ta igenom röntgenmaskinerna. Vällingen kan ju vara nitroglycerin. Och vattenflaskorna kan vara fyllda med svavelsyra, eller hembränd raki.

Sedan stapparlar vi oss fram genom tillvaron. Jag är alltså fortfarande i Grekland med dessa ord. Dajm och Ballerinakex finns i affären, liksom svensk cider. Bergen, snön, moms och det glada bensinpriset som nått 16 kronor litern nu – allt det där går jag noga igenom med taxichauffören på stapplande blandspråk. Man fattar att det är uppförsbacke, inte bara bland kullarna.

Inte i dag. Ochi simera.

Bensin är ju en vätska det med.

Men det finns trepunktsbälten i baksätet, och i planet skriker barnen. De överavlönade medelklassföräldrarna har diakopés, lagstadgad och betald semester. Nu talar jag alltså om mina brunbrända landsmän. De kan vara tjänstemän på länsstyrelsen, receptionister på vårdcentralen eller vad som helst. Ett gäng tjejer från Robertsfors hänger i baren. De är antingen sura, eller ledsna. En av dem snyftar, en effekt av kronisk hemlängtan. Hem till Robertsfors och trasan på diskbänken.

Så tokigt kan det bli.

Nåt mycket klokare än så har jag inte att säga annat än att eksemnen försvinner. Man kan lämna kortisonsalvorna hemma.

»Hem till Robertsfors och trasan på diskbänken, så tokigt«

Hemresedagen blir värst, det vet jag på förhand. Man tittar på klockan ideligen, och kollar lådorna i sängborden sex gånger om, fastän man aldrig lagt ner nåt i dem.

Man oroar sig i taxin med trepunktsbälten för att man ska ha glömt något. Passet, eller biljetten, eller plånboken, eller telefonen. Magen har börjat krångla dessutom. Det kan vara nåt med alla vätskor med ångestdämpande alkohol som man intagit sedan dag ett.

Vätskor jag minns: raki som gav mig hicka i baren på det lyxigare hotellet mitt emot. Jag fick ett glas kranvatten av bartendern. Boten kom direkt. Men sedan oroades jag av kranvattnets innebörd, vad det nu eventuellt kunde ställa till med. Men det var ju gratis, liksom den där ouzon som tanten i taxifreebutiken bjöd på. Ljummen ouzo i plastglas! Då hjälper det inte att det är gratis. Och inte heller är varorna skattefria. Men vad ska man kalla de där parfym- och spritintätningarna på flygplatserna annat än taxifreebutiker!? Jag kommer inte på nåt annat, utan minns bara att ölet också smakade för sött, liksom vinet jag köpte på snabbköpet. Retsina smakar ju tok det med, som sagt var. Det finns ingen vätskeromantik att tala om längre. Inte för mig.

Litrar med vatten slängs i papperskorgarna precis innan allt annat ska röntgas. Borde det då inte heta nåt annat än papperskorg, kan man undra.

Det enda denna historia bevisar är att jag är en urusel resenär som tänker nog så mycket på ögonblicket då man ser björkarnas illgröna blad och sedan sticker nyckeln i sin egen ytterdörr.

En kvart senare snurrar tvättmaskinen, vardagens tristess smyger sig på och man längtar plötsligt bort igen. Så dumt.

KRÖNIKA

Pelle Lindblom

Från VM-soffen

Marskalk Tito skulle passera i ensamt majestät

Fas 3 i VM inleddes i går. Nu avgörs det vilka som får åka hem. Det blir ingen ny chans, det är som en dom i Högsta domstolen.

Slovenien-England låter som en tanig flugviktare mot Muhammad Ali. Men...

En gång i nuvarande huvudstaden Ljubljana kom poliser i

bussar och spärrade av den stora vägen. Marskalk Tito skulle passera i ensamt majestät. Och jag såg hur han satt i en av bilarna och läste. Nu är Tito död och Jugoslavien upplöst. Slovenien är med i Nato. Om landet går vidare får sprinteresset Petra Majdic konkurrens som nationens

hjalte. Och färre blandar samman Slovenien och Slovakien.

Om England inte går vidare? Premiärminister Cameron lär inkalla krigskabinettet.

PETER SWEDENMARK

